

כנסים

עברית ויידיש בבירתה העתיקה של רוסיה: ספרות, לשון והוראה

↪ **ורה אגרנובסקי**

**הכינוס הבין-לאומי השני: 'העברית והיידיש בימינו:
היבטים לימודיים ותרבותיים'.
האוניברסיטה הממלכתית בסנקט-פטרבורג, יוני 2016**

נסקר כאן הכינוס האקדמי שהתקיים באוניברסיטה הממלכתית בסנקט-פטרבורג בקיץ 2016. הכינוס הוקדש לשפות העברית והיידיש בהתייחסות להיבטים לימודיים ותרבותיים. סקירת עוסקת במסלול של הלשון העברית, שהתקיים במקביל למסלול היידיש. מסלול זה כלל הרצאות בתחום מחקר הספרות העברית, מחקר הלשון העברית, התרבות העברית על ערוציה השונים (קולנוע, עיתונות) ורכישת השפה והוראתה. הסקירה מתמקדת בעיקר בהרצאות בתחום אחרון זה ומזכירה בקצרה הרצאות שעסקו במחקר הלשון.

הקדמה

בקיץ 2016 התקיים באוניברסיטה הממלכתית בסנקט-פטרבורג כינוס אקדמי שהוקדש לשפות עברית ויידיש בהתייחסות להיבטים לימודיים ותרבותיים. את הכינוס קיימה המחלקה לתרבות ישראל של האוניברסיטה המארחת, בשיתוף פעולה עם המרכז להוראת תרבות ישראל באוניברסיטאות בעולם של האוניברסיטה העברית בירושלים ובחסות ברית עברית עולמית. המושבים שעסקו בעברית וביידיש התקיימו במקביל, כך שהקהל יכול היה לבחור בכל מושב במסלול המועדף. אתייחס כאן רק למסלול העברית.

ורה אגרנובסקי היא בוגרת תואר שני בלשון העברית מהאוניברסיטה העברית. היא פרסמה מאמרים בתחום לימוד עברית כשפה נוספת: הוראת עברית באולפן, הוראת עברית מקוונת והכשרת מורים לעברית. כמו-כן פרסמה מאמרים העוסקים בתופעות לשוניות בעברית החדשה, כעת היא חוקרת את המרכיב הרוסי ביצירתו של הסופר אורי ניסן גנסין. ורה אגרנובסקי היא בעלת ניסיון רב בהוראת עברית במסגרות שונות ובמגוון רמות, בהכשרה ובהנחיה של מורים לעברית. כעת היא ממונה על האולפנים וההכשרות ביחידה ליהדות דוברת רוסית בסוכנות היהודית.

כנסים

ורה אגרנובסקי

עברית ויידיש בבירתה העתיקה של רוסיה: ספרות, לשון והוראה

מסלול העברית כלל הרצאות מגוונות בתחומים שונים: מחקר הספרות העברית, מחקר הלשון העברית, תרבות עברית על ערוציה השונים (קולנוע, עיתונות) ורכישת שפה והוראתה. יש לציין שהיקף העיסוק בספרות עלה על היקף הדיון בלשון העברית. מכיוון שעיקר עניינו של **הד האולפן** הוא הוראת עברית, אתייחס בעיקר להרצאות בתחום זה, ואזכיר רק בקצרה הרצאות שעסקו במחקר השפה. הרצאות רבות, חשובות ומעניינות, בתחום הספרות יישארו מחוץ לסקירה.

תחום רכישת שפה והוראתה

מכיוון שכל תוכנית לימודים וכל מערך שיעור מתחילים מקביעת מטרות, אפתח את הסקירה בהרצאתו של **מר רון כהן** (פרויקט נט"ע - מט"ח), *הוראת עברית - אמצעי או מטרה?*. בהרצאה חידד המרצה את המונחים 'אמצעי' ו'מטרה' ואת ההבחנה ביניהם בתחום הוראת עברית, הבחנה שיש לה השלכות גם על דרך ההוראה וגם על מראה ספר הלימוד בעברית. לפי חזונו של המרצה, שיעורי העברית אמורים להיות אמצעי חשוב לפיתוח חשיבתם של הלומדים בכלל.

ומן המטרה נעבור לשיטה. **ד"ר יבגני מריאנצ'יק** (המרכז הרב-אזורי להוראת העברית) בהרצאה שיטת 'הוראה הפוכה' בהוראת העברית: *הלכה למעשה* שב ועסק בשיטה חדשנית, אשר הוצגה בפרסומיו הקודמים ברמת הרעיון: לימוד חומר חדש מועבר לאחריות התלמיד ומקדים את השיעור בכיתה, והשיעור מוקדש לפיתוח המיומנויות במסגרת החומר הנלמד. בהרצאה זו תואר הצעד הראשון שנקט המרצה לניסוי השיטה - הוראה בכיתה סטודנטים קטנה באוניברסיטה הממלכתית בסנקט-פטרבורג, במטרה לבחון את השיטה.

ומן השיטה לכלים. **גב' אירינה ברקוסקי** (האקדמיה הממלכתית הקלסית על שם הרמב"ם) תיארה בהרצאתה *תרגילים ממוחשבים ברמה ב'* - *פיתוח ויישום* את התרגילים לספר עברית ב', שהיא פיתחה. מטרת התרגילים היא חיזוק החומר שהוקנה בשיעור, בעיקר אוצר המילים והדקדוק. התרגילים מאפשרים להשאיר את התרגול הטכני לבית ובכיתה להפעיל את החומר בהקשר רחב יותר ובתוכן משמעותי יותר. בהרצאה תוארו סוגי תרגילים שהיא פיתחה.

פרופ' אילן אבישר (אוניברסיטת תל אביב) בהרצאתו *השפה העברית והקולנוע הישראלי: היבטים פדגוגיים ותרבותיים* הפנה את תשומת הלב של השומעים לפוטנציאל של השימוש במדיום הקולנועי להעצמת תהליך הלמידה של שפה זרה כאמצעי חווייתי מסייע בשילוב אוריינות חברתית-תרבותית. בהרצאה הוצג הרקע התאורטי לנושא הספר *הסצנה הישראלית*.

שפה - סרט - שיח: הוראת עברית בהקשר תרבותי מאת אילן ובתיה אבישר.¹ היו הרצאות שהתייחסו לאוכלוסיות שונות של לומדי השפה. שתי הרצאות הוקדשו לנושא

1 ראו בעניין זה מאמרם של אילן ובתיה אבישר, 'כינרת מחלונה של רחל: שילוב הנאה ויזואלית בפעילות השכלתית באולפן', **הד האולפן**, 86.

רכישת השפה בקרב ילדים. **ד"ר נעמי גורבט** (המרכז לטכנולוגיה חינוכית) הציגה בהרצאתה בין השפות מחקר בנושא חשוב - על הילדים בגיל הרך ש'נופלים' בין השפות, אך הרבה פעמים הסביבה והגורמים המקצועיים אינם יודעים לזהות זאת. המרצה ממשיכה לנפץ את המיתוס הרווח שרכישת שפה חדשה בגיל צעיר קלה, שהיא יכולה להיעשות באופן טבעי ושהצלחתה מובטחת. מטרת מחקרה היא לזהות את השלבים שעוברים הילדים ולאפיין את דפוסי התקשורת ואמצעי התקשורת בכל אחד מהם. המחקר מעורר שאלות הנוגעות לתפקידו של הצוות החינוכי בתהליך רכישת שפה שנייה בגיל הגן.

בהרצאה רכישת צורת הרבים של שם העצם בשלב מוקדם של דו-לשוניות רוסית-עברית: מחקר אורך הציגה **פרופ' מילה שוורץ** (המכללה האקדמית לחינוך אורנים) את התוצאות המפתיעות של מחקרה על תהליך הרכישה של צורת הרבים של שמות עצם בעברית אצל ילדים בשלב מוקדם של דו-לשוניות, ששפת אמם רוסית, ואצל דוברי עברית ילידיים חד-לשוניים. תהליך זה נתגלה כדומה מאוד אצל שתי הקבוצות.

ד"ר פאולט שוסטר הציגה את מחקרה בתחום קליטה חברתית-לשונית של נשים מהגרות מאמריקה הלטינית בהרצאתה אתגרים ברכישת העברית בקרב נשים שעלו לישראל מאמריקה הלטינית. לצורך המחקר רואיינו נשים ממדינות שונות וממעמד חברתי-כלכלי שונה. המחקר עסק בשאלות כמו: האם הקליטה הלשונית של נשים לוקה בחסר - ביחס לקליטה לשונית של גברים, מאחר שרוב הנשים אינן משרתות בצבא? האם הנשים מלמדות את ילדיהן ספרדית?

ד"ר שרה זיו (מכון מופ"ת) בהרצאתה חנוך למורה לעברית על פי דרכו וצרכיו תיארה את הגישה להכשרת המורים לעברית במכון מופ"ת ואת דרכי העבודה של המכון. הוראת עברית כשפה נוספת עומדת במרכז פעילותו של המכון, שהוא מרכז לפיתוח מקצועי של סגל המכללות לחינוך בישראל. במודל מושם דגש על כוח ההוראה של עברית כשפה נוספת.

תחום הלשון

אסקור בקצרה את ההרצאות בתחום מחקר הלשון העברית. הקהל שמע הרצאה מרתקת של **פרופ' מלכה מוצניק** (אוניברסיטת בר-אילן), אשר, לדעתי, יכולה לעניין לא רק אנשי מקצוע אלא גם קהל רחב, בנושא מורפולוגיה, פרגמטיקה ומגדר בשמות הפרטיים בעברית. המרצה הדגימה שבשמות המוענקים לאנשים ממין זכר או נקבה ההרכב המורפולוגי משתנה מתקופה לתקופה. גם ההיבט הסמנטי-פרגמטי של השמות הפרטיים משתנה מדור לדור, וחשיפתו עשויה לשקף מסרים חברתיים מעניינים מבחינת התפיסה המגדרית.²

גב' מירי בר-זיו לוי הציגה מחקר בנושא תרומת נשים לבנייתה של קהילת דוברי עברית בתקופת העלייה הראשונה, שנערך עם עמיתתה **ד"ר אייבי סישל** (האוניברסיטה העברית

2 תשומת לב הקוראים מופנית למאמר בנושא השמות שהתפרסם בגיליון 104 של **הד האולפן**, ובו גם התייחסות למחקרה של פרופ' מוצניק: שלומית לנדמן, השמות הפרטיים החד-הברתיים כדוגמה לזיקה בין תהליכי שפה וחברה.

בירושלים). המחקר פורץ הדרך עוסק בתחילת התהליך של החייאת הדיבור ומראה את תרומת הנשים למאמצי החייאת הדיבור בתקופה זו. ההתמקדות בנשים שופכת אור על חיי היום-יום ועל חיי הקהילה וחושפת פן פחות מוכר בהחייאת הדיבור בכלל.

הרצאתו של **מר איליה שפירקו** (האוניברסיטה הממלכתית בסנקט-פטרבורג) סוגיות אקטואליות בתרגום עברי-רוסי הוקדשה לאתגרים העומדים בפני המתרגם מעברית לרוסית. המרצה התייחס לפן הפונטי של מילים מקראיות שהגיעו לרוסית בתיווך התרגום היווני. ההרצה עסקה גם בסוגיות כמו מונחי ראליה, מושגים הקשורים לדת שאין להם תחליף ברוסית ועוד.

ד"ר פולינה סקורודומובה (אוניברסיטת מוסקבה) עסקה בסוגיה חשובה לאנשי לשון עברית ולאנשי בלשנות בהרצאתה עניין זיהוי המורפמות בשפה העברית. המרצה תיארה את ההתנגשות בין השיטה המסורתית שהתגבשה בימי הביניים בהשפעתה של הבלשנות הערבית לבין העיקרון הבלשני המודרני שניתוח מורפולוגי צריך להיות אוניוורסלי ומתאים לכל שפה.

גב' ורדה ישי (האוניברסיטה העברית בירושלים) בהרצאתה העברית הבוטה, המכפישה, הפרובוקטיביות והמסיתה, הגואה במחוזותינו לאחרונה ובאה לידי ביטוי באמצעי התקשורת העלתה שאלות רבות: מדוע העברית מחדדת לאחרונה היבטים שליליים אלו? האם לעברית זו יש סממנים לשוניים המייחדים אותה? האם זה פן חדש בעברית שיצר סוגה מיוחדת או שזה חלק מסוגה?

על גבול הלשון והספרות

כניוס היו גם הרצאות בממשק בין לשון לספרות. **ד"ר קרן דובנוב** (האקדמיה ללשון העברית והמכללה האקדמית לחינוך ע"ש ילון) הרצתה בנושא לשון האוטוביוגרפיה העברית הראשונה: סוגיות בתחביר העברית שבספרות ההשכלה על פי 'אביעזר' לרבי מרדכי אהרן גינצבורג. המרצה חקרה את לשונו של גינצבורג, המשכיל שפעל בליטא בראשית המאה התשע עשרה והעשיר את הספרות העברית בסוגת האוטוביוגרפיה. 'צחות הלשון' הייתה חשובה לו, אך הוא לא נמנה עם משכילים ששאפו לכתוב על פי דגמי לשון המקרא בלבד אלא שילב בכתיבתו במכוון מיסודות לשון חכמים ולשון ימי הביניים.

בהרצאתי (**ורה אגרנובסקי**, הסוכנות היהודית) הרוסית שבעברית של אורי ניסן גנסין עסקתי בהשפעת הרוסית על לשונו העברית של גנסין, סופר עברי בעל רקע רוסי, אשר כתב בתחילת המאה ה-20. כמקרה בוחן שימשה לשון הנרטיב בנובלה 'הצדה'. בחנתי את השפעת הרוסית על מילונו של גנסין בשאלות לקסיקליות ובתרגומי שאילה והדגמתי את מידת החשיבות שבהתייחסות למרכיב הרוסי בניתוח ובהבנה של לשונו של גנסין בפרט ושל יצירתו בכלל.

מסלול העברית נחתם בהרצה מעניינת של **ד"ר רחל רוזנר** בנושא ההומור, כללי שיתוף הפעולה והפרתם בבדיחה היהודית. סגולותיה הייחודיות של ההלצה היהודית הודגמו בניתוח

של מספר בדיחות מתוך ספריו של דרויאנוב. הבדיחה נותחה כטקסט בעל פה שהועבר אל הכתב, ונבחנה השאלה אם חלים על הסוגה הזאת כללי השיח הפרגמטי של השיח שבעל פה. בתור משתתפת בכינוס התעדכנתי במחקרים החדשים, בשיטות ובכלים. השכלתי מההרצאות בתחום הספרות העברית ונהייתי מהשיח עם העמיתים.

כנסים

ורה אגרנובסקי

עברית ויידיש בבירתה העתיקה של רוסיה: ספרות, לשון והוראה